

ULUSAL STRATEJİLER VE POLİTİKALAR ÜRETME MERKEZİ

TÜRKİYE'NİN SON DÖNEM DIŞ POLİTİKA MİMARİSİ

Mekke Ortak Savunma Anlaşması Ekseninde • Ortadoğu • Afrika • Asya • Kafkasya • Karadeniz • Doğu Avrupa

ANA ANALİTİK ÇERÇEVE

Bölgesel sahiplenme • çok havzalı dış politika • güvenlik-kalkınma bütünlüğü • stratejik otonomi • kurumsallaşma • bağlantısallık • arabuluculuk

AĞUSTOS 2026

ANKARA

HAZIRLAYAN

Mim Abdullah TAHTİ

YAYIMLAYAN

USPUM

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti.....	3
Başlıca Bulgular.....	4
1. Uluslararası Sistem ve Türkiye'nin Stratejik Konumu.....	5
2. Son Dönem Türk Dış Politikasının Kavramsal Mimarisi.....	7
3. Mekke Ortak Savunma Anlaşması.....	9
4. Ortadoğu Eksenini.....	13
5. Afrika Eksenini.....	16
6. Asya, Türk Dünyası ve Güney Asya Eksenini.....	19
7. Kafkasya ve Orta Asya Geçiş Alanı.....	21
8. Karadeniz, Doğu Avrupa ve Avrupa Güvenlik Mimarisi.....	23
9. Stratejik Havzaların Birbirine Bağlanması.....	25
10. Türk Dış Politikasının Araç Seti.....	27
11. Riskler, Fırsatlar ve Stratejik Senaryolar.....	30
12. Stratejik Hükümler.....	32
Ekler.....	34
Resmî Kaynakça ve Belge Listesi.....	36

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye'nin son dönem dış politikası, tek tek krizlere tepki veren dosya diplomasisinden; birbirine bağlanan stratejik havzalar için güvenlik, ekonomi, enerji, ulaştırma ve diplomasi mimarileri kurmaya yönelik daha bütüncül bir modele evrilmektedir.

Bu dönüşümün merkezinde "bölgesel sahiplenme" ilkesi bulunmaktadır. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın genel dış politika çerçevesinde Türkiye, bölgesel sorunlarda bölgesel sahiplenme ve bölgesel çözümleri savunan; aynı zamanda küresel iş birliği ve çok taraflı kurumlarla ilişkiyi sürdüren bir aktör olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, dış aktörlerin bölge güvenliği üzerindeki rolünü tümüyle reddetmekten ziyade, bölge devletlerinin kendi güvenlikleri, ekonomik istikrarları ve kalkınma düzenekleri üzerinde daha yüksek sorumluluk üstlenmelerini hedeflemektedir.

7 Ağustos 2026 tarihinde Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan arasında Mekke'de imzalanan Ortak Savunma Anlaşması, bu yaklaşımın güvenlik alanındaki en somut kurumsal tezahürüdür. Resmî açıklamalara göre anlaşma, üç devletten birine yönelik silahlı saldırının tüm taraflara yönelik sayılması esasını içermekte; kolektif caydırıcılığı, savunma iş birliğini, savunma sanayii ortaklığını ve terörizmle mücadeleyi geliştirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda yapılanmanın belirli bir devlete karşı saldırgan blok niteliğinde olmadığı ve Türkiye'nin NATO yükümlülükleriyle çalışmadığı resmî makamlarca vurgulanmıştır.

Mekke yapılanmasının stratejik önemi yalnızca kolektif savunma hükmünden kaynaklanmamaktadır. Hakan Fidan'ın 8 Ağustos 2026 değerlendirmesinde siyasi ve askerî karar mekanizması, genel sekreterlik/sekretarya, ortak çalışabilirlik, eğitim, tatbikat, lojistik, istihbarat paylaşımı ve savunma sanayii iş birliği gibi unsurların altı çizilmiştir. Bu yönüyle anlaşma, geçici bir siyasi deklarasyondan ziyade kurumsal güvenlik mimarisi inşa etme iddiası taşımaktadır.

Türkiye'nin çok havzalı dış politika anlayışını ortaya koyan bir başka kritik husus, Ankara'nın kendi stratejik çevresini tek bir coğrafyayla sınırlamamasıdır. Resmî değerlendirmelerde Kafkasya, Ortadoğu, Karadeniz, Akdeniz ve Balkanlar üzerinden Avrupa'ya uzanan farklı havzaların her biri için ayrı güvenlik ve ekonomik perspektiflerin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bunun anlamı, Türkiye'nin aynı anda NATO ve Avrupa güvenliğinde rol alırken Körfez'de yeni bir savunma mekanizmasının kurucusu olabilmesi; Orta Asya'da TDT ve Orta Koridor'u güçlendirirken Güneydoğu Asya'da ASEAN'la Diyalog Ortaklığı tesis edebilmesi; Afrika'da ise savunma, arabuluculuk, enerji ve kalkınma araçlarını birlikte kullanabilmesidir.

Bu raporun ana analitik sonucu şudur: Türkiye'nin dış politika davranışı "eksen değişimi"nden ziyade "eksen çoğaltımı" ve "bağlantı kurma kapasitesi" üzerinden okunmalıdır. Ankara'nın hedefi Batı'dan koparak Doğu'ya yönelmek veya Ortadoğu'ya kapanmak değildir; daha çok, farklı güç merkezleri ve stratejik havzalar arasında hareket alanını genişletmek, güvenlik, enerji, ulaştırma ve ticaret ağlarının kesiştiği bir düğüm ülke niteliğini kurumsallaştırmaktır. Bu modelin sürdürülebilirliği ise askerî kapasite kadar diplomatik uzmanlık, ekonomik dayanıklılık, savunma sanayii, istihbarat, ulaştırma altyapısı ve uzun vadeli kurumsallaşmaya bağlıdır.

RAPORUN ANA TEZİ

Türkiye'nin son dönem dış politikası, "çok havzalı bölgesel mimari kuruculuğu" olarak tanımlanabilecek bir yönelim göstermektedir. Mekke Anlaşması bu modelin güvenlik; Orta Koridor ve Kalkınma Yolu jeoekonomi; TDT ve ASEAN çok taraflılık; Somali-Etiyopya ve Rusya-Ukrayna dosyaları arabuluculuk; savunma sanayii ise kapasite boyutunu temsil etmektedir.

BAŞLICA BULGULAR

1. Türkiye'nin resmî dış politika söyleminde bölgesel sahiplenme, küresel iş birliğiyle birlikte temel prensiplerden biri hâline gelmiştir.
2. Mekke Ortak Savunma Anlaşması, güvenlik garantisini ekonomik entegrasyonun ön şartı olarak gören daha geniş bir bölgesel düzen anlayışının ürünüdür.
3. Pakistan'ın kurucu ortaklığı, Mekke sistemini klasik Ortadoğu güvenlik düzeninin ötesine taşıyarak Güney Asya'ya açmaktadır.
4. Mısır'la yürütülen dörtlü/bakanlar düzeyi koordinasyon, ileride daha geniş bir bölgesel çekirdek oluşması ihtimalini güçlendirmektedir.
5. Türkiye, NATO üyeliğini korurken farklı havzalarda tamamlayıcı güvenlik mekanizmaları oluşturma yönünde hareket etmektedir.
6. Orta Koridor ve Kalkınma Yolu, yalnızca dış politikanın ekonomik unsurları değil; deniz yollarındaki kırılganlığa karşı stratejik dayanıklılık araçlarıdır.
7. Afrika politikası insani ve kalkınmacı boyutunu korurken savunma, enerji, deniz güvenliği ve arabuluculukla genişlemektedir.
8. ASEAN Diyalog Ortaklığı, Türkiye'nin yakın çevredeki krizler nedeniyle Asya-Pasifik fırsatlarını ihmal etmeme yaklaşımının kurumsal göstergesidir.
9. Karadeniz ve Avrupa güvenlik mimarisi, Türkiye'nin NATO rolünü; Montrö, arabuluculuk ve bölgesel sahiplenmeyle tamamlayan ayrı bir stratejik havza oluşturmaktadır.
10. Başarının temel şartı, çok sayıda havzada eş zamanlı angajmanın kurumsal ve ekonomik kapasiteyle dengelenmesidir.

BÖLÜM 1

ULUSLARARASI SİSTEM VE TÜRKİYE'NİN STRATEJİK KONUMU

Çok kutupluluk, jeopolitik parçalanma ve merkez ülke kapasitesi

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin coğrafi konumu yalnızca "köprü" niteliği taşımamaktadır; aynı anda birden fazla güvenlik, enerji ve ulaştırma havzasına ait olması, Ankara'yı farklı bölgesel mimariler arasında bağlantı kurmaya zorlayan yapısal bir özelliktir.

1.1. Küresel sistemin parçalanmış yapısı

2020'li yılların ortasına gelindiğinde uluslararası sistem, Soğuk Savaş sonrası dönemin görece öngörülebilir kurumsal yapısından daha parçalı bir güvenlik ortamına geçmiştir. Büyük güç rekabetinin derinleşmesi, Rusya-Ukrayna savaşı, Ortadoğu'daki sıcak çatışmalar, küresel tedarik zincirlerinin kırılma eğilimi, enerji arzı, kritik mineraller, yapay zekâ ve savunma teknolojileri gibi alanlarda rekabetin artması devletleri daha esnek ve çok katmanlı dış politika üretmeye yöneltmektedir.

Türkiye açısından bu ortamın temel sonucu, tek bir ittifak veya tek bir bölgesel öncelik üzerinden dış politika yürütmenin yeterli olmamasıdır. NATO üyeliği Avrupa-Atlantik güvenliğinin temel unsuru olmaya devam ederken; Karadeniz'de Montrö rejimi, Ortadoğu'da bölgesel sahiplenme, Kafkasya'da barış ve bağlantısallık, Türk dünyasında TDT, Afrika'da stratejik ortaklık ve Asya'da Yeniden Asya/ASEAN hattı birbirinden farklı araç ve kurumlar gerektirmektedir.

1.2. "Otomatik pilot"tan aktif stratejik yönetim anlayışına

Hakan Fidan'ın 2026 değerlendirmelerinde, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin dış politikada "otomatik pilot" rahatlığından çıkmak zorunda kaldığına ilişkin yaklaşım dikkat çekmektedir. Bu düşüncenin kurumsal karşılığı, dış politikanın yalnızca ittifak yükümlülüklerine veya yakın çevredeki krizlere indirgenmeyip; değişen güç dağılımını, ekonomik fırsatları ve farklı coğrafyalardaki riskleri aynı anda okuyabilen bir karar alma kapasitesidir.

Bu bakış açısı, Türkiye'nin bir bölgede yaşadığı krizin başka bir havzadaki stratejik menfaate erişimini engellememesi gerektiği düşüncesiyle tamamlanmaktadır. Ortadoğu'daki savaşın Asya-Pasifik politikasını, Ukrayna savaşının Afrika ilişkilerini veya Doğu Akdeniz geriliminin Orta Asya bağlantısallığını tamamen gölgelememesi; farklı kurumların aynı anda farklı dosyalarda sonuç üretebilmesi hedeflenmektedir.

1.3. Türkiye'nin çoklu jeopolitik aidiyeti

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla Avrupa, Karadeniz, Balkanlar, Doğu Akdeniz, Ortadoğu, Kafkasya ve Asya bağlantılarının kesiştiği bir ülkedir. Ancak dış politika bakımından asıl önemli olan coğrafyanın varlığı değil, bu coğrafyanın kurumsal ve ekonomik kapasiteye dönüştürülebilmesidir. Limanlar, demiryolları, enerji boru hatları, hava ulaştırması, savunma sanayii üretim kapasitesi, diplomatik ağ ve askerî hareket kabiliyeti, coğrafyayı stratejik sermayeye dönüştüren unsurlardır.

Bu nedenle "köprü ülke" kavramı Türkiye'yi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Köprü, iki sabit alan arasında pasif geçiş işlevi görür; oysa Türkiye'nin yeni yönelimi, farklı havzaların kurallarının şekillendirilmesine, yeni kurumsal mekanizmaların oluşturulmasına ve güvenlik-ekonomi bağlantılarının yönetilmesine katılmayı hedeflemektedir. Bu rapor söz konusu niteliği "stratejik düğüm devleti" kavramıyla ifade etmektedir.

ANALİTİK KAVRAM: STRATEJİK DÜĞÜM DEVLETİ

Farklı coğrafi havzaları yalnızca birbirine bağlayan değil; bu havzaların güvenlik, ekonomi, enerji ve ulaştırma düzeneklerinin kesişiminde kurumsal rol üstlenen devlettir. Kavram bu rapora aittir; resmî doktrin adı değildir.

BÖLÜM 2

SON DÖNEM TÜRK DIŞ POLİTİKASININ KAVRAMSAL MİMARİSİ

Bölgesel sahiplenme, stratejik otonomi, kurumsallaşma ve güvenlik-kalkınma bütünlüğü

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin farklı coğrafyalardaki uygulamalarını ortak bir çerçevede birleştiren unsur, tek bir ideolojik eksen değil; bölgesel sahiplenme, karşılıklı çıkar, kurumsallaşma ve bağlantısallığa dayalı işlevsel bir dış politika mantığıdır.

2.1. Bölgesel sahiplenme

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın genel dış politika çerçevesinde "bölgesel sorunlarda bölgesel sahiplenme ve çözümler" ilkesi açık biçimde yer almaktadır. Bu yaklaşım, bölge dışı güçlerle ilişkiyi reddetmemekle birlikte, bölgesel devletlerin kendi sorunlarının çözümünde asli sorumluluğu üstlenmesini ve kalıcı mekanizmaların bölge içinden üretilmesini savunmaktadır.

Bölgesel sahiplenme ilkesi farklı coğrafyalarda farklı kurumlarla görünür hâle gelmektedir: Ortadoğu'da Mekke Savunma Anlaşması ve Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan koordinasyonu; Balkanlar'da Balkan Barış Platformu; Türk dünyasında TDT; Afrika'da ikili kapasite geliştirme ve Ankara Süreci, bu yaklaşımın birbirinden farklı uygulamalarıdır.

2.2. Güvenlik-kalkınma bütünlüğü

Son dönem söyleminde güvenlik ile ekonomik kalkınma arasında doğrusal bir bağ kurulmaktadır. Devletlerin birbirlerinin güvenliğinden emin olmadığı bir ortamda uzun vadeli yatırım, ticaret ve sosyal entegrasyonun kırılgan kalacağı; bu nedenle caydırıcılık ve güven tesisinin ekonomik mimariden önce veya onunla eş zamanlı kurulması gerektiği savunulmaktadır. Mekke Anlaşması bu yaklaşımın en görünür örneğidir.

Kalkınma Yolu, Orta Koridor ve Türkiye-Suriye-Suudi Arabistan demiryolu/enerji bağlantısı gibi projeler de aynı mantığın ekonomik ayağını oluşturmaktadır. Bu projeler yalnızca ticaret maliyetini düşürmek için değil, bölge ülkeleri arasında karşılıklı bağımlılığı artırarak güvenlik risklerini azaltabilecek uzun vadeli bir düzen yaratmak için önem taşımaktadır.

2.3. Kurumsallaşma ve süreklilik

Türkiye'nin yeni dış politika yaklaşımında ilişkilerin liderler arasındaki geçici uyuma veya konjonktürel yakınlaşmaya bırakılmaması; komiteler, sekretaryalar, yüksek düzeyli mekanizmalar ve düzenli toplantılarla kalıcılaştırılması öne çıkmaktadır. Mekke Anlaşması'nda siyasi-askerî komite ve genel sekreterlik düşüncesi bu kurumsallaşma arzusunu açık biçimde göstermektedir.

Kurumsallaşma aynı zamanda dış politika maliyetini düşüren bir araçtır. Standartlaşmış gündemler, düzenli toplantılar, ortak çalışma grupları ve teknik bürokrasi; her krizde sıfırdan siyasi mutabakat üretme ihtiyacını azaltır ve lider değişimlerine karşı ilişkilerin dayanıklılığını artırır.

2.4. Stratejik otonomi ve çoklu ortaklık

Stratejik otonomi bu raporda ittifaklardan uzaklaşma değil, ittifak üyeliğini korurken millî karar alanını genişletebilme kapasitesi olarak kullanılmaktadır. Türkiye'nin NATO üyeliği sürerken Mekke Anlaşması'nın kurucu tarafı olması, Rusya ve Ukrayna ile ayrı kanalları açık tutması, TDT içinde derinleşmesi ve ASEAN'la Diyalog Ortaklığı kurması, bu çoklu ortaklık modelinin somut örnekleridir.

Bu modelin zorluğu, farklı ortakların birbirleriyle yaşadığı rekabetlerin Türkiye'ye baskı üretmesidir. ABD-Çin, NATO-Rusya, Körfez-İran veya Avrupa'nın iç güvenlik tartışmalarında Ankara'nın aynı anda birden fazla ilişki setini yönetmesi yüksek diplomatik uzmanlık ve stratejik tutarlılık gerektirir.

2.5. Eş zamanlı kriz ve fırsat yönetimi

Hakan Fidan'ın 8 Ağustos değerlendirmesinde, yakın bölgedeki yangının devletin zihnini tamamen ele geçirerek diğer coğrafyalardaki tarihsel akışı kaçırmasına izin verilmemesi gerektiği fikri, yeni yaklaşımın önemli bir özelliğidir. Devlet kapasitesi, bir yandan yüksek yoğunluklu krizleri yönetirken diğer yandan uzun vadeli ticaret, teknoloji, enerji ve diplomasi dosyalarını ilerletebilmelidir.

ASEAN Diyalog Ortaklığına Temmuz 2026'da ulaşılması, Ortadoğu ve Karadeniz'deki ağır güvenlik gündemine rağmen Asya açılımının kurumsal olarak ilerletilebildiğini göstermektedir. Aynı dönemde Afrika Zirvesi hazırlıkları, TDT bağlantısallık gündemi ve Avrupa güvenlik mimarisi tartışmalarının sürdürülmesi de eş zamanlılığın diğer örnekleridir.

Tablo 1 — Türk dış politika mimarisinin kavramsal bileşenleri

Bileşen	İşlev	Başlıca örnek
Bölgesel sahiplenme	Sorunların bölge devletlerince sahiplenilmesi	Mekke, Balkan Barış Platformu
Stratejik otonomi	Farklı ortaklıkları eş zamanlı yürütebilme	NATO + Mekke + TDT + ASEAN
Kurumsallaşma	İlişkileri konjonktürden bağımsızlaştırma	Sekretarya, komiteler, düzenli platformlar
Güvenlik-kalkınma bütünlüğü	Caydırıcılık üzerine ekonomik entegrasyon inşa etme	Kalkınma Yolu, Orta Koridor
Bağlantısallık	Coğrafi konumu ekonomik ve stratejik sermayeye çevirme	Körfez-Türkiye-Avrupa / Asya-Türkiye-Avrupa
Arabuluculuk	Çatışan aktörler arasında iletişim alanı üretme	Rusya-Ukrayna, Somali-Etiyopya

BÖLÜM 3

MEKKE ORTAK SAVUNMA ANLAŞMASI

Türkiye-Suudi Arabistan-Pakistan çekirdeğinden bölgesel güvenlik mimarisine

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Mekke Anlaşması, kısa dönemli kriz tepkisinin ötesinde; karşılıklı güvenlik taahhüdü, kurumsal karar alma, ortak çalışabilirlik ve savunma sanayii üzerinden bölgesel sahiplenmeyi somutlaştırmayı amaçlayan bir güvenlik mimarisi girişimidir.

3.1. Anlaşmanın ortaya çıktığı stratejik ortam

Ortadoğu'nun uzun süredir savaşılar, işgaller, vekâlet çatışmaları, terör örgütleri, kırılgan devlet yapıları ve dış güç rekabetleriyle şekillenen güvenlik ortamı, bölge devletlerinin güvenlik bağımlılığını artırmıştır. Türkiye'nin resmî söyleminde son yıllarda daha görünür hâle gelen yaklaşım, bu bağımlılığın tamamen ortadan kaldırılması değil; bölge ülkelerinin kendi güvenlikleri üzerinde daha yüksek kurumsal sorumluluk üstlenmesidir.

8 Ağustos 2026 tarihli resmî mülakatta Hakan Fidan, savunma ittifakı düşüncesinin mevcut sıcak savaşlardan önce tartışılmaya başladığını; sürecin fikir düzeyinden kavrama, kavramdan anlaşmaya evrilmesinin uzun süreli siyasi ve teknik hazırlık gerektirdiğini belirtmiştir. Bu nedenle Mekke sistemi, tek bir İran, İsrail veya başka aktör kaynaklı krizin ani sonucu şeklinde okunmamalıdır.

3.2. Kolektif savunma ve caydırıcılık

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından yayımlanan açıklamaya göre anlaşma, üç devletten herhangi birine yönelik silahlı saldırının tüm taraflara yönelik yapılmış sayılması esasını içermektedir. Bu hüküm, ittifakın caydırıcılık boyutunun merkezidir. Bununla birlikte resmî açıklamalar, yapılanmanın saldırgan bir blok olmadığını ve üçüncü bir ülkeyi hedeflemediğini vurgulamaktadır.

Caydırıcılığın mantığı yalnızca bir saldırıya karşı ortak savaş ilanı değildir. Ortak savunma düzeni, potansiyel saldırganın karşılaşacağı siyasi, askerî, ekonomik ve teknolojik maliyeti önceden yükselterek saldırının gerçekleşmesini engellemeyi amaçlar. Bu nedenle ittifakın başarısı, fiilî savaşa girme kapasitesinden çok, savaş ihtimalini düşürebilecek inandırıcı hazırlık ve koordinasyona bağlıdır.

3.3. Yardımın kademeli niteliği

Hakan Fidan'ın açıklamalarında, saldırıya uğrayan veya güvenlik tehdidi yaşayan tarafın ihtiyaç duyduğu desteği tanımlamasına dayalı kademeli bir model öne çıkmaktadır. Destek ihtiyacı istihbarat, lojistik, mühimmat veya daha ileri aşamada askerî birlik desteği biçiminde ortaya çıkabilir. Bu çerçevede, kolektif savunmayı tek tip otomatik askerî müdahale yerine tehdidin niteliğine göre ölçeklenebilen bir mekanizma olarak tasarlamaktadır.

3.4. Siyasi ve askerî karar mimarisi

Mekke sisteminin kurumsal niteliğini belirleyen başlıca unsur, siyasi ve askerî düzeyde karar üretecek mekanizmadır. Açıklamalara göre dışişleri bakanları, savunma bakanları ve genelkurmay başkanlarının yer aldığı ortak yapı, liderler seviyesinde belirlenen stratejik vizyonu uygulamaya dönüştürecek ana karar organı olarak düşünülmektedir.

Bu mekanizma üç farklı alanı aynı masada birleştirmektedir: diplomatik hedefler, askerî planlama ve kuvvet üretimi. Böyle bir model, güvenlik ittifaklarında sık görülen siyasi-askerî koordinasyon boşluğunu azaltma potansiyeli taşır. Ancak uzun vadede karar alma usulleri, oybirliği/uzlaşma prosedürleri, acil durum yetkileri ve ulusal egemenlik sınırları ayrıntılı biçimde belirlenmek zorundadır.

3.5. Sekretarya ve kurumsal hafıza

Anlaşmanın önemli unsurlarından biri genel sekreterlik/sekretarya mekanizmasıdır. Hakan Fidan, sekretaryanın merkezinin Suudi Arabistan'da bulunmasının kararlaştırıldığını ve ilerleyen aşamada sivil ve askerî alt birimlerin yapısının belirleneceğini açıklamıştır. Sekretarya, ittifakın yalnızca zirve veya kriz dönemlerinde çalışan geçici bir yapıya dönüşmesini önleyebilecek kurumsal omurga niteliğindedir.

Kurumsal hafıza; ortak tehdit değerlendirmelerinin güncellenmesi, tatbikat takvimi, savunma sanayii projeleri, standart geliştirme, lojistik planlama ve alınan kararların izlenmesi bakımından önemlidir. Başarılı olması hâlinde sekretarya, üç ülkenin savunma bürokrasileri arasında sürekli temas kanalı oluşturabilir.

3.6. Ortak çalışabilirlik ve tatbikat

Farklı doktrin, silah sistemi ve haberleşme altyapısına sahip orduların ortak operasyon yürütebilmesi için birlikte çalışabilirlik standardı oluşturulmalıdır. Bu nedenle ortak eğitim, tatbikat, komuta-kontrol, haberleşme, lojistik ve bakım süreçleri ittifakın gerçek caydırıcılık kapasitesini belirleyecektir.

Ortak çalışabilirlik aynı zamanda savunma sanayii kararlarını etkiler. Yeni alınacak sistemlerde ortak standartlara yönelmek, müşterek mühimmat ve yedek parça altyapısı oluşturmak ve birlikte üretim modelleri geliştirmek, zaman içinde ittifakın askerî uyumunu derinleştirebilir.

3.7. Savunma sanayii boyutu

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamasında savunma sanayiinde ortak projeler, anlaşmanın temel sonuç alanlarından biri olarak belirtilmiştir. Türkiye'nin son yıllarda insansız sistemler, kara platformları, deniz platformları, elektronik harp, mühimmat ve hava savunma teknolojilerinde geliştirdiği kapasite; Suudi Arabistan'ın yatırım gücü ve Pakistan'ın askerî/teknik birikimiyle tamamlayıcı alanlar yaratabilir.

Savunma sanayii iş birliği yalnızca silah tedariki anlamına gelmemelidir. Ortak Ar-Ge, teknoloji geliştirme, üretim, bakım-onarım, eğitim ve ihracat modelleri oluşturulması hâlinde ittifak, güvenlik tüketicisi olmaktan çıkarak kısmen güvenlik teknolojisi üreten bir ekosisteme dönüşebilir. Bununla birlikte teknoloji paylaşımı, fikrî mülkiyet ve ihracat kontrol rejimleri uzun vadede hassas müzakere alanları olacaktır.

3.8. İstihbarat ve erken uyarı

Modern caydırıcılık yalnızca kuvvet sayısına değil, tehdidi zamanında görme ve doğru değerlendirme kapasitesine bağlıdır. Fidan'ın açıklamalarında istihbarat paylaşımının ittifakın pratik destek unsurlarından biri olarak zikredilmesi, ortak tehdit değerlendirmesi ve erken uyarının Mekke sisteminde kurumsal rol kazanabileceğine işaret etmektedir.

Bu alandaki iş birliği; terörizm, füze ve İHA tehdidi, deniz güvenliği, siber tehditler, finansal ağlar ve bölgesel askerî hareketlilik gibi konulara genişleyebilir. Ancak istihbarat iş birliğinin derinliği, karşılıklı güven, kaynak koruma prosedürleri ve hassas bilgi sınıflandırmasına bağlı olacaktır.

3.9. NATO ile uyumluluk

Türkiye'nin NATO üyesi olması, Mekke Anlaşması'nın en fazla tartışılan yönlerinden biridir. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, anlaşmanın NATO'nun 5. maddesiyle çeliştiği ve paralel/rakip bir ittifak oluşturduğu iddialarını reddetmiştir. Resmî yaklaşım, Mekke yapılanmasını Türkiye'nin NATO sorumluluklarıyla çelişmeyen tamamlayıcı bir güvenlik mekanizması olarak konumlandırmaktadır.

Analitik bakımdan bu durum, Türkiye'nin çoklu güvenlik aidiyetinin örneğidir. Ankara, Avrupa-Atlantik savunmasında NATO'yu temel çerçeve olarak korurken Ortadoğu ve Güney Asya bağlantılı riskler için farklı ortaklarla ilave mekanizmalar geliştirmektedir. Bu modelin sürdürülebilirliği, farklı yükümlülüklerin hukuki ve operasyonel olarak açık biçimde ayrıştırılmasına bağlıdır.

3.10. Genişleme, Mısır ve çekirdek ülke modeli

Hakan Fidan'ın açıklamalarına göre Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan kurucu çekirdek ülkeler olarak prensipleri ve standartları belirleyecek; diğer ülkelerin katılımı kurucu üyelerin onayıyla mümkün olabilecektir. Bu yaklaşım, başlangıçta küçük ve yönetilebilir bir çekirdek oluşturup daha sonra genişleme düşüncesine dayanmaktadır.

Mısır bu bakımdan özel konumdadır. Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan dışişleri bakanları mekanizmasının 2026'da beşinci toplantısına ulaşması ve bölgesel meselelerde düzenli koordinasyon yürütmesi, Mısır'ın güvenlik mimarisinin doğal genişleme halkalarından biri olabileceğini göstermektedir. Ancak üyelik konusunda nihai karar ve hukuki süreçler gelecekteki siyasi iradeye bağlıdır.

Tablo 2 — Mekke Anlaşması'nın kurumsal mimarisi

Katman	Temel işlev	Stratejik anlam
Liderler düzeyi	Genel siyasi yön ve stratejik irade	İttifakın en üst meşruiyet katmanı
Siyasi-Askerî Komite	Dışişleri + Savunma + Genelkurmay koordinasyonu	Diplomasi ile kuvvet planlamasını birleştirir
Sekretarya	Kararların takibi, teknik koordinasyon, kurumsal hafıza	Süreklilik ve profesyonelleşme
Askerî iş birliği	Eğitim, tatbikat, lojistik, ortak çalışabilirlik	Caydırıcılığın fiilî kapasitesi
İstihbarat	Tehdit değerlendirmesi ve destek	Erken uyarı ve kriz yönetimi

Katman	Temel işlev	Stratejik anlam
Savunma sanayii	Ortak proje, teknoloji ve üretim	Stratejik bağımsızlık ve ekonomik derinlik
Genişleme mekanizması	Kurucu çekirdeğin onayıyla yeni üyeler	Bölgesel güvenlik mimarisinin ölçeklenmesi

STRATEJİK HÜKÜM

Mekke Anlaşması'nın gerçek başarısı, bir kriz anında kaç asker sevk edebileceğinden önce; savaş çıkmadan önce ne kadar ortak tehdit algısı, standart, lojistik hazırlık ve siyasi güven üretebildiğiyle ölçülecektir.

BÖLÜM 4

ORTADOĞU EKSENİ

Körfez, Mısır, Irak, Suriye, İran, Filistin/Gazze, Kızıldeniz ve Hürmüz

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin Ortadoğu politikasında güvenlik, ekonomik bağlantısallık ve arabuluculuk birbirinden ayrılan dosyalar olmaktan çıkmakta; bölgesel sahiplenmeye dayalı bütünlük bir mimarinin parçaları hâline gelmektedir.

4.1. Körfez: güvenlik ortaklığından ekonomik entegrasyona

Türkiye'nin Körfez ülkeleriyle ilişkilerinde son dönemde görülen normalleşme ve kurumsallaşma, Mekke Anlaşması'yla yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Suudi Arabistan; güvenlik, savunma sanayii, yatırım, enerji ve İslam dünyasındaki siyasi ağırlığı bakımından bu eksenin merkezî aktörlerinden biridir. Katar'la uzun süredir devam eden stratejik iş birliği ve Birleşik Arap Emirlikleri'yle gelişen ekonomik ilişkiler, Ankara'nın Körfez politikasının tek ülkeye dayanmayan çoklu yapısını güçlendirmektedir.

Körfez politikasında öne çıkan dönüşüm, güvenliğin dışarıdan satın alınan bir hizmet gibi görülmesinden, bölge ülkelerinin kendi caydırıcılıklarını ve ortak mekanizmalarını geliştirmelerine yönelik arayışa geçiştir. Türkiye'nin rolü bu noktada askerî kapasite ve savunma teknolojisi kadar siyasi dengeleme ve kurumsal tasarım alanında da önem kazanmaktadır.

4.2. Mısır: Doğu Akdeniz ile Arap dünyası arasında merkez aktör

Türkiye-Mısır ilişkilerindeki normalleşme, ikili ilişkilerin ötesinde bölgesel mimari bakımından önem taşımaktadır. Mısır; Gazze, Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz, Libya ve Afrika bağlantılarının kesiştiği bir devlettir. Bu nedenle Ankara-Kahire yakınlaşması, Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika politikaları arasında geniş bir stratejik köprü oluşturmaktadır.

Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan dışişleri bakanları mekanizmasının düzenli toplantıları, dört ülkenin yalnızca güvenlik değil ekonomi, teknoloji, sağlık ve bağlantısallık gibi alanlarda bölgesel gündem geliştirme arayışını göstermektedir. Mekke Anlaşması'nın ileride Mısır'ı da kapsamaya ihtimali, Doğu Akdeniz-Kızıldeniz-Körfez hattında yeni bir denge üretebilir.

4.3. Irak: güvenlik dosyasından jeoekonomik ortaklığa

Türkiye-Irak ilişkileri uzun yıllar sınır güvenliği, terörle mücadele ve enerji başlıklarının ağırlığı altında şekillenmiştir. Son dönemde ise ilişkilerin ulaştırma, ticaret, su, enerji ve kurumsal iş birliğiyle genişletilmesi dikkat çekmektedir. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Yolu Projesi'ni Irak ve bölgenin istikrar ve refahına katkı sağlayacak stratejik bir proje olarak desteklemektedir.

Kalkınma Yolu'nun öngördüğü El Faw Limanı-Irak-Türkiye hattı; demiryolu, karayolu, enerji boru hatları ve fiber altyapı bileşenleriyle yalnızca bir lojistik proje değildir. Körfez'i Türkiye üzerinden Avrupa'ya

bağlayan kuzey-güney eksenini, deniz yollarındaki krizlere karşı alternatif kapasite üretme ve Irak'ı bölgesel ekonomik entegrasyonun merkezlerinden birine dönüştürme potansiyeline sahiptir.

4.4. Suriye: güvenlikten yeniden bağlantısallığa geçiş

Türkiye açısından Suriye'nin istikrarı; sınır güvenliği, terörle mücadele, göç, ekonomik normalleşme ve bölgesel ulaştırma hatları bakımından belirleyicidir. Suriye'nin siyasi ve güvenlik kurumlarının konsolidasyonu, Türkiye'nin Körfez'e kara bağlantısının yeniden kurulması bakımından da kritik önemdedir.

Hakan Fidan'ın Nisan 2026 Antalya Diplomasi Forumu değerlendirmesinde, Körfez enerji kaynaklarının Suriye ve Türkiye üzerinden uluslararası piyasalara ulaştırılması; malların Türkiye-Suriye-Suudi Arabistan hattında kara ve demiryoluyla taşınması üzerinde çalışmalar yürütüldüğü ve demiryolunun öncelikler arasında olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım, Suriye dosyasının zaman içinde çatışma yönetiminden ekonomik bağlantısallık ve yeniden yapılanma dosyasına dönüşebileceğini göstermektedir.

4.5. İran: rekabeti yönetme ve cepheleşmeyi sınırlama

Türkiye ile İran arasındaki ilişki tarihsel olarak rekabet ve iş birliğini birlikte barındırmaktadır. Irak, Suriye, Kafkasya, enerji ve bölgesel güç dengesi alanlarında çıkar farklılıkları bulunmasına rağmen iki devlet, doğrudan çatışmadan kaçınan uzun süreli bir ilişki yönetimi tecrübesine sahiptir.

Mekke Anlaşması'nın İran karşıtı blok olarak konumlandırılmaması, Türkiye'nin bu dengeleme kapasitesi açısından önem taşımaktadır. Hakan Fidan'ın 8 Ağustos açıklamalarında İran'ın ittifakın hedefi olmadığı ve gelecekte bölgesel yapıcı politikalara katkısının gerekli görüldüğü ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, caydırıcılık geliştirilirken diplomatik manevra alanını koruma çabasını yansıtmaktadır.

4.6. Gazze, Filistin ve İsrail: normatif tutum ile bölgesel koordinasyon

Filistin meselesi, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında hem siyasi hem normatif ağırlığı yüksek bir alandır. Ankara'nın yaklaşımı ateşkes, insani erişim, Filistinlilerin siyasi hakları, iki devletli çözüm ve uluslararası hukuk çerçevesinde şekillenmektedir. Türkiye aynı zamanda Arap ve İslam dünyasındaki başlıca aktörlerle ortak diplomatik mekanizmaları kullanmaktadır.

5 Ağustos 2026'da Amman'da Kudüs konulu Bakanlar Toplantısı'yla eş zamanlı Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan dışişleri bakanları toplantısının yapılması, Gazze ve Kudüs dosyalarının yeni bölgesel çekirdek diplomasinin temel gündemlerinden biri olduğunu göstermektedir. Mekke Anlaşması'nın İsrail'e karşı kurulmuş askerî bir blok olmadığı resmî olarak vurgulanmakla birlikte, bölgesel caydırıcılık kapasitesinin artması uzun vadeli güç dengelerini etkileyebilir.

4.7. Kızıldeniz-Babülmendep-Süveyş hattı

Kızıldeniz, Türkiye açısından uzak bir deniz alanı değildir. Babülmendep üzerinden Kızıldeniz'e giren ticaret Süveyş Kanalı aracılığıyla Akdeniz'e, oradan Türkiye limanlarına ve Avrupa pazarlarına ulaşmaktadır. Bu hattaki güvenlik riski taşıma maliyetlerini, sigorta bedellerini, tedarik sürelerini ve enerji akışlarını doğrudan etkiler.

Türkiye'nin Somali ve Afrika Boynuzu'ndaki varlığı ile Suudi Arabistan ve Mısır'la gelişen stratejik ilişkileri, bu nedenle aynı deniz jeopolitiğinin farklı parçalarıdır. Kızıldeniz güvenliği, Ortadoğu ile Afrika politikasının kesişim alanı olarak görülmelidir.

4.8. Hürmüz ve alternatif güzergâhların stratejik değeri

Hürmüz Boğazı'ndaki krizler, küresel enerji arzı ve deniz ticaretinin ne kadar kırılgan olabileceğini göstermektedir. Türkiye'nin enerji kaynaklarını boru hatlarıyla çeşitlendirmesi ve kara bağlantısallık projelerine yatırım yapması bu nedenle yalnızca ekonomik bir tercih değil, stratejik dayanıklılık politikasıdır.

Kalkınma Yolu ve Türkiye-Suriye-Körfez kara/demiryolu bağlantıları, deniz taşımacılığını kısa vadede ikame edecek kapasiteye sahip olmasa bile, kriz dönemlerinde seçenek sayısını artıran alternatif güzergâhlar yaratabilir. Türkiye'nin jeoekonomik hedefi bu açıdan tek koridora bağımlı olmak değil, çoklu güzergâhların kesişim merkezi olmaktır.

ORTADOĞU EKSENİNİN STRATEJİK SONUCU

Türkiye'nin hedefi, güvenlik krizlerini yönetmekle sınırlı bir Ortadoğu politikasından; caydırıcılık, arabuluculuk, ulaştırma ve ekonomik entegrasyonu aynı mimaride birleştiren daha kalıcı bir bölgesel düzene geçmektir.

BÖLÜM 5

AFRİKA EKSENİ

Eşit ortaklık, güvenlik kapasitesi, arabuluculuk, enerji ve deniz jeopolitiği

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Afrika, Türkiye açısından artık yalnızca insani yardım ve kalkınma diplomasisinin alanı değildir; savunma, enerji, deniz güvenliği, yatırım ve arabuluculuğun aynı anda yürütüldüğü stratejik bir ortaklık sahasına dönüşmektedir.

5.1. Afrika ortaklık politikasının resmî çerçevesi

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 25 Mayıs 2026 Afrika Günü açıklamasında Türkiye, Afrika Birliği'nin stratejik ortağı olarak tanımlanmış; eşit ortaklık, karşılıklı güven ve saygı ile kazan-kazan ilkesi temel vurgular olarak belirtilmiştir. Aynı açıklamada Dördüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi hazırlıklarının sürdüğü ifade edilmiştir.

Bu yaklaşım, Türkiye'nin Afrika'daki mevcudiyetini sömürge sonrası hiyerarşik ilişki kalıplarından ayırıştıran diplomatik söylemin temelidir. Bunun pratikte sürdürülebilir olması için iş birliğinin yalnızca ürün satışına veya güvenlik desteğine değil, yerel kapasite, eğitim, ortak üretim, ticaret ve kurumsal ilişkilere dayanması gerekmektedir.

5.2. Afrika Boynuzu: Kızıldeniz ile Hint Okyanusu arasında stratejik alan

Afrika Boynuzu, Türkiye'nin Afrika politikasında özel ağırlığa sahiptir. Somali, Etiyopya, Cibuti ve çevre coğrafya; Babülmendep, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'na yakınlığı nedeniyle Afrika, Ortadoğu ve küresel deniz ticareti arasında kritik bir geçiş alanıdır. Bu nedenle bölgedeki güvenlik ve istikrar, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Körfez politikalarıyla doğrudan ilişkilidir.

5.3. Somali: çok boyutlu ortaklık modeli

Somali, Türkiye'nin Afrika'da geliştirdiği en kapsamlı ikili ortaklıklardan biridir. Güvenlik kapasitesi geliştirme, askerî eğitim, terörle mücadele, kalkınma, altyapı, insani yardım ve enerji alanları aynı ilişki içinde bulunmaktadır. Bu çok katmanlı yapı, Türkiye'nin Afrika politikasında "güvenlik-kalkınma bütünlüğü" yaklaşımının sahadaki en belirgin örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Somali'nin coğrafi konumu, ortaklığın yalnızca iç güvenlik boyutuyla değerlendirilmesini yetersiz kılar. Ülkenin Hint Okyanusu kıyıları, enerji arama imkânları ve Kızıldeniz-Aden hattına yakınlığı, Türkiye'nin deniz jeopolitiği ve enerji çeşitlendirmesi açısından da önem taşımaktadır.

5.4. Somali-Etiyopya Ankara Süreci ve arabuluculuk

Somali ile Etiyopya arasındaki gerilimin azaltılması için yürütülen Ankara Süreci, Türkiye'nin Afrika'da yalnızca ikili ortaklık geliştiren değil, bölgesel düzenleyici rol üstlenebilen bir aktör olduğunu göstermiştir.

Dışişleri Bakanlığı, iki ülkenin Türkiye'ye duyduğu güven sonucunda başlatılan sürecin Ankara Deklarasyonu'yla sonuçlandığını ve diyalogun devam ettiğini belirtmiştir.

Bu tür arabuluculuklar Türkiye'ye iki stratejik katkı sağlar: Birincisi, bölgedeki mevcut yatırımların ve siyasi ilişkilerin güvenlik riskini azaltır. İkincisi, Ankara'yı sorunların tarafı olmaktan ziyade çözüm platformu sağlayabilen aktör olarak konumlandırır. Ancak arabuluculuğun güvenilirliği, taraflara eşit mesafe ve anlaşmaların uygulanmasını takip edebilecek kurumsal süreklilik gerektirir.

5.5. Sudan ve Kızıldeniz güvenliği

Sudan'daki çatışma, insani boyutunun yanında Kızıldeniz güvenliği, Mısır, Afrika Boynuzu ve Sahel dengeleri üzerinde de etkili olmaktadır. Türkiye'nin Sudan politikasında ateşkes, siyasi çözüm ve insani yardım öncelikleri öne çıkmaktadır. Sudan'ın istikrara kavuşması, Kızıldeniz kıyısındaki güvenlik boşluklarının azaltılması ve bölgesel ticaret hatlarının korunması bakımından Türkiye'nin uzun vadeli çıkarlarıyla uyumludur.

5.6. Libya: Akdeniz, Kuzey Afrika ve Sahel'in kesişim noktası

Libya, Türkiye'nin Afrika politikasında tek başına bir Kuzey Afrika ülkesi değildir. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları, enerji, Avrupa'ya düzensiz göç, Sahel güvenliği ve Afrika içlerine ulaşım açısından çok katmanlı stratejik öneme sahiptir. 11-12 Ağustos 2026 için ilan edilen Hakan Fidan'ın Libya ziyareti, Ankara'nın dosyaya üst düzey diplomatik önem vermeye devam ettiğini göstermektedir.

Türkiye'nin uzun vadeli çıkarı, Libya'nın devlet bütünlüğünü koruyan, ekonomik kurumlarını yeniden işler hâle getiren ve farklı siyasi/askerî merkezler arasında kalıcı uzlaşma üreten bir düzendir. Libya'daki istikrarsızlığın sürmesi, yalnızca ikili menfaatleri değil Akdeniz ve Sahel'deki güvenlik denklemlerini de olumsuz etkilemektedir.

5.7. Sahel ve Batı Afrika

Sahel bölgesi; terör örgütleri, askerî darbeler, iklim ve gıda güvenliği, sınır aşan suç ağları ve zayıf devlet kapasitesi nedeniyle Afrika'nın en kırılgan güvenlik alanlarından biridir. Geleneksel dış aktörlerle yaşanan gerilimler, bölge ülkelerini yeni güvenlik ve ekonomik ortaklık arayışlarına yöneltmiştir.

Türkiye açısından bu alan fırsat kadar risk barındırmaktadır. Savunma ürünleri ve güvenlik eğitimi bazı devletlerin terörle mücadele kapasitesini artırabilir; ancak güvenlik iş birliğinin yönetim, ekonomik kalkınma ve yerel kurumsal kapasite olmadan tek başına kalıcı istikrar üretmesi zordur. Bu nedenle Türkiye'nin "eşit ortaklık" söyleminin Sahel'de güvenlik ve kalkınma araçlarını birlikte içermesi önemlidir.

5.8. Afrika politikasının stratejik sınırı

Afrika'da genişleyen faaliyet alanı, Türkiye'nin küresel orta güç kapasitesini artırırken aşırı yayılma riskini de beraberinde getirmektedir. Her ülkede yüksek yoğunluklu güvenlik angajmanına girmek yerine, diplomatik temsil, özel sektör, savunma iş birliği, kalkınma kurumları ve çok taraflı platformlar arasında görev dağılımının netleştirilmesi gerekir. Sürdürülebilir Afrika politikası, kısa dönemli siyasi görünürlükten çok uzun dönemli kurumsal ve ekonomik karşılıklık üretmek zorundadır.

Tablo 3 — Afrika ekseninde araç ve hedefler

Alt bölge	Temel hedef	Başlıca araç
Afrika Boynuzu	Kızıldeniz/Hint Okyanusu güvenliği, istikrar	Somali ortaklığı, arabuluculuk, güvenlik eğitimi
Kuzey Afrika	Akdeniz güvenliği, enerji ve siyasi istikrar	Libya diplomasisi, ticaret, enerji
Sahel	Terörle mücadele ve devlet kapasitesi	Savunma iş birliği, eğitim, kalkınma
Kıta geneli	Eşit ortaklık ve ekonomik derinlik	Türkiye-Afrika Ortaklık mekanizması, yatırım, ticaret

BÖLÜM 6

ASYA, TÜRK DÜNYASI VE GÜNEY ASYA EKSENİ

Yeniden Asya, TDT, Orta Koridor, Pakistan ve ASEAN

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin Asya politikası tarihî-kültürel bağlarla sınırlı değildir; ulaştırma koridorları, teknoloji, ticaret, savunma ve çok taraflı ortaklıklar üzerinden Avrupa ile Asya arasında stratejik bağlantı kapasitesi üretmeye yönelmektedir.

6.1. Yeniden Asya: uzak coğrafyayı stratejik alana dönüştürmek

Yeniden Asya Girişimi, Türkiye'nin Asya kıtasına yönelik ilişkilerini daha sistematik, koordineli ve çok boyutlu hâle getirme çerçevesidir. Girişim; siyasi diyalog, ticaret, yatırım, teknoloji, eğitim, kültür ve çok taraflı iş birliğini aynı stratejik perspektifte değerlendirmektedir. Bu çerçeve, Türkiye'nin yakın çevre krizlerine yoğunlaşırken küresel ekonomik ağırlığın Asya'ya kayışını gözden kaçırmamasını amaçlamaktadır.

6.2. Türk Devletleri Teşkilatı ve kurumsal Türk dünyası

Türk Devletleri Teşkilatı, kültürel ve siyasi dayanışma platformundan giderek daha fazla bağlantısallık, enerji, ekonomi ve dış politika koordinasyon mekanizmasına dönüşmektedir. 7 Mart 2026 toplantısında enerji güvenliği ve Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridor'un daha etkin kullanılması için altyapı yatırımlarının artırılması vurgulanmıştır.

Türkiye açısından TDT'nin stratejik değeri, Orta Asya'yla ilişkileri ikili bağların ötesinde düzenli kurumsal mekanizmaya dönüştürmesidir. Bu durum, ulaştırma, gümrük, enerji, dijital altyapı ve siyasi istişare alanlarında ortak standart üretme potansiyelini artırmaktadır.

6.3. Orta Koridor: doğu-batı jeoekonomik omurga

Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridor, Çin ve Orta Asya'dan Hazar Denizi, Güney Kafkasya ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan bağlantısallık yaklaşımının merkezindedir. Koridorun etkinliği; demiryolu kapasitesi, limanlar, gümrük işlemleri, dijital takip sistemleri ve sınır geçiş sürelerinin azaltılması gibi teknik unsurlara bağlıdır.

Orta Koridor'un stratejik değeri, yalnızca daha kısa transit süresi ihtimalinden kaynaklanmamaktadır. Kuzey güzergâhındaki jeopolitik riskler ve deniz yollarındaki kırılganlıklar karşısında alternatif rota üretmesi, Türkiye ve Orta Asya devletlerinin dış ticarete seçeneklerini artırmaktadır. Bu nedenle koridor, ekonomik verimlilik kadar stratejik dayanıklılık projesidir.

6.4. Pakistan: Ortadoğu-Asya güvenlik bağlantısı

Pakistan'ın Mekke Anlaşması'nın kurucu tarafı olması, Türkiye'nin Güney Asya politikasını Ortadoğu güvenlik mimarisiyle doğrudan ilişkilendirmektedir. Pakistan'ın askerî kapasitesi, Hint Okyanusu'na

erişimi, Çin'le ilişkileri ve İslam dünyasındaki ağırlığı, üçlü yapının coğrafi kapsamını klasik Ortadoğu sınırlarının ötesine taşımaktadır.

Türkiye-Pakistan ilişkilerinde savunma sanayii, askerî eğitim ve siyasi yakınlık zaten mevcut bir zemin sağlamaktadır. Mekke sistemi bu ikili birikimi Suudi Arabistan'ın dâhil olduğu daha geniş kurumsal güvenlik düzenine bağlayarak Anadolu-Arap Yarımadası-Güney Asya hattında yeni bir stratejik geometri oluşturabilir.

6.5. Çin: ekonomik fırsat ile bağımlılık riski arasında denge

Çin, küresel üretim, ticaret, teknoloji ve finans kapasitesi nedeniyle Türkiye'nin Asya politikasında vazgeçilmez aktörlerden biridir. Türkiye açısından temel mesele, Çin'le ekonomik ilişkileri geliştirirken dış ticaret dengesizliği, kritik teknolojiler ve stratejik bağımlılık risklerini yönetebilmektir. Orta Koridor ile Çin bağlantısallık projeleri arasında uyum alanları bulunmakla birlikte Türkiye'nin hedefi tek merkeze bağımlı transit ekonomisi olmak değil, çok yönlü üretim ve lojistik merkezi kapasitesini artırmaktır.

6.6. ASEAN Diyalog Ortaklığı: 2026'nın kurumsal dönüm noktası

21 Temmuz 2026'da Türkiye ile Güneydoğu Asya Uluslar Birliği arasında Diyalog Ortaklığı kurulması kararı alınmıştır. Bu statü, Türkiye'nin 2017'den itibaren sürdürdüğü Sektörel Diyalog Ortaklığını daha üst kurumsal seviyeye taşımakta ve Güneydoğu Asya ile siyasi, ekonomik ve sektörel iş birliğinin genişletilmesi için yeni bir zemin oluşturmaktadır.

ASEAN'ın küresel tedarik zincirlerindeki rolü, genç nüfusu, üretim kapasitesi ve dijital ekonomisi dikkate alındığında Türkiye açısından ilişki yalnızca diplomatik prestij anlamına gelmemektedir. Endonezya, Malezya, Singapur, Vietnam, Filipinler, Tayland ve diğer üyelerle savunma, teknoloji, finans, lojistik ve ticaret bağlarının kurumsal çatı altında genişlemesi, uzun vadeli ekonomik çeşitlendirme açısından önemlidir.

6.7. Asya politikasının stratejik hedefi

Türkiye'nin Asya'daki temel hedefi coğrafi yakınlık üzerinden değil, bağlantısallık ve ekonomik tamamlayıcılık üzerinden tanımlanmalıdır. Türk dünyası tarihî ve kültürel yakınlık sağlarken ASEAN ve Doğu Asya teknoloji, sermaye ve üretim kapasitesi sunmaktadır. Pakistan ise güvenlik ve Güney Asya bağlantısını temsil etmektedir. Bu farklı alt bölgelerin tek bir "Asya politikası" altında eş zamanlı fakat farklı araçlarla yönetilmesi gerekmektedir.

ASYA EKSENİNİN STRATEJİK SONUCU

Mekke Anlaşması Pakistan üzerinden güvenlik boyutunu; TDT ve Orta Koridor bağlantısallığı; ASEAN ise kurumsal ve ekonomik çeşitlenmeyi temsil etmektedir. Türkiye'nin Asya politikası bu üç hattın birbirini tamamlaması ölçüsünde derinleşecektir.

BÖLÜM 7

KAFKASYA VE ORTA ASYA GEÇİŞ ALANI

Barış, bağlantısallık ve güvenlik mimarisinin kesişimi

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Kafkasya, Türkiye'nin Karadeniz, İran, Rusya, Orta Asya ve Hazar politikalarının kesiştiği geçiş alanıdır; kalıcı barış ve ulaştırma bağlantılarının açılması, Türkiye'nin Orta Asya'ya stratejik erişimini doğrudan güçlendirecektir.

7.1. Azerbaycan ile stratejik ortaklık

Türkiye-Azerbaycan ilişkileri, Güney Kafkasya politikasının temel sütunlarından biridir. Savunma, enerji, ulaştırma ve siyasi koordinasyon alanındaki yüksek yakınlık, Türkiye'nin Kafkasya ve Hazar'a erişimini güçlendirmektedir. Bu ilişkinin bölgesel mimari açısından önemi, yalnızca ikili stratejik ortaklık değil, Türkiye-Orta Asya bağlantısallığının altyapısını oluşturmasıdır.

7.2. Ermenistan-Azerbaycan barışı ve Türkiye-Ermenistan normalleşmesi

Güney Kafkasya'da kalıcı barışın tesis edilmesi, Türkiye açısından bir güvenlik hedefi olduğu kadar jeoekonomik fırsattır. Sınırların ve ulaştırma hatlarının daha işlevsel hâle gelmesi, Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'yla ticari bağlarını çeşitlendirebilir. Hakan Fidan'ın 8 Ağustos değerlendirmesinde Kafkasya için güvenlik ve ekonomik mimari perspektifinin birlikte ele alınması bu yaklaşımı yansıtmaktadır.

7.3. Hazar bağlantısı ve stratejik erişim

Hazar Denizi, Türkiye'nin Orta Asya'ya kesintisiz kara-deniz bağlantısının merkezidir. Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden ulaşan altyapı ile Hazar'ın doğusundaki Türk devletleri arasındaki kapasitenin geliştirilmesi, Orta Koridor'un ticari rekabet gücünü belirleyecektir. Demiryolu ve liman kapasitesi kadar gümrük süreçlerinin uyumu, dijitalleşme ve lojistik standardizasyon önem taşımaktadır.

7.4. Mikro güvenlik mimarileri ihtimali

8 Ağustos 2026 değerlendirmesinde, Kafkasya veya Orta Asya'da gerektiğinde benzer mikro savunma paktlarının kurulabileceği ifade edilmiştir. Bu açıklama, Türkiye'nin Mekke modelini otomatik olarak başka bölgelere kopyalamayı planladığını göstermez; ancak Ankara'nın her stratejik havza için bölgenin şartlarına özgü güvenlik mimarisi geliştirme düşüncesini açıkça ortaya koymaktadır.

Kafkasya ve Orta Asya'da bu tür mekanizmaların başarısı; Rusya, Çin ve İran gibi büyük komşu güçlerin hassasiyetleri, bölge devletlerinin çok yönlü dış politika tercihleri ve mevcut güvenlik örgütleri dikkate alınarak son derece dikkatli tasarım gerektirir. Bu nedenle ekonomik bağlantısallık ve güven artırıcı mekanizmalar, askerî ittifak modellerinden önce gelebilir.

USPUM değerlendirmesine göre bu havzada olası bir kurumsallaşma süreci, muhtemelen Mekke tipi resmî bir savunma paktından ziyade; sınır güvenliği, afet yönetimi, ulaştırma güvenliği ve enerji

altyapısının korunmasına odaklanan daha teknik ve düşük profilli iş birliği mekanizmalarıyla başlayacaktır. Rusya ve İran'ın bölgedeki hassasiyetleri göz önüne alındığında, Türkiye'nin bu alandaki hareket tarzının kademeli, şeffaf ve güven artırıcı bir çizgide seyretmesi beklenmektedir.

BÖLÜM 8

KARADENİZ, DOĞU AVRUPA VE AVRUPA GÜVENLİK MİMARİSİ

Rusya-Ukrayna savaşı, Montrö, NATO, arabuluculuk ve Balkanlar

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye, Karadeniz ve Doğu Avrupa'da NATO üyeliği, Montrö rejimi, Rusya ve Ukrayna ile iletişim kanalları ve Balkanlar'daki bölgesel platformları birlikte kullanarak çok katmanlı bir güvenlik politikası yürütmektedir.

8.1. Rusya-Ukrayna savaşı ve Türkiye'nin çok katmanlı pozisyonu

Rusya-Ukrayna savaşı, Türkiye'nin stratejik otonomi kapasitesinin en zor sınamalarından biridir. Ankara bir yandan NATO üyesidir ve Ukrayna'nın egemenlik/toprak bütünlüğünü desteklemektedir; diğer yandan Rusya'yla diplomatik, ekonomik ve güvenlik kanallarını tamamen kapatmamaktadır. Bu pozisyon, savaşın sona erdirilmesine yönelik kolaylaştırıcılık ve arabuluculuk rolünün zeminini oluşturmuştur.

Türkiye'nin hedefi iki taraf arasında "eşit uzaklık" iddiasından ziyade, kendi hukuki ve siyasi pozisyonunu korurken iletişim kapasitesini kaybetmemektir. Bu ayrım önemlidir: arabuluculuk etkisi, tarafsızlık iddiasından çok, çatışan aktörlerin Türkiye'yle konuşmaya devam etmesinden kaynaklanmaktadır.

8.2. Karadeniz'in askerîleştirilmesini sınırlama ve Montrö

20 Temmuz 2026'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 90. yıl dönümü vesilesiyle Dışişleri Bakanlığı, sözleşmenin Türkiye tarafından tarafsızlık, şeffaflık ve titizlikle uygulandığını; Karadeniz'de barış, güvenlik ve istikrarın ana teminatlarından biri olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Karadeniz'de bölgesel sahiplenmeyi ve deniz güç dengesinin kontrollü tutulmasını önceleyen uzun süreli politikasını göstermektedir.

Karadeniz'de ticari deniz taşımacılığının güvenliği de giderek daha önemli bir gündemdir. Ağustos 2026'da Türk sahipli sivil gemilere yönelik saldırılara ilişkin resmî açıklamalar, savaşın deniz ticaretine doğrudan risk üretmeye devam ettiğini ortaya koymuştur. Türkiye açısından Karadeniz güvenliği, askerî olduğu kadar enerji, tahıl, liman ve sigorta maliyetleri açısından da ekonomik güvenlik meselesidir.

8.3. Avrupa güvenlik mimarisinde Türkiye

Hakan Fidan'ın 2026 açıklamalarında, Avrupa güvenlik mimarisine ilişkin tartışmaların uzun yıllar ana gündem maddelerinden biri olmaya devam edeceği öngörülmektedir. ABD'nin Avrupa savunmasındaki rolüne ilişkin tartışmalar, savunma harcamaları, Rusya tehdidi ve Avrupa'nın stratejik kapasitesi Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir.

13 Nisan 2026 tarihli değerlendirmede, Türkiye'nin gelecekteki Avrupa güvenlik sisteminde yalnızca askerî katkı sağlayan bir ülke değil; görüş oluşturan, sistem kuran ve pratik kapasite sağlayan ana aktörlerden biri olması gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin NATO içindeki askerî ağırlığı, savunma sanayii ve Karadeniz-Balkanlar-Kafkasya-Ortadoğu coğrafyasına erişimi, bu iddiayı destekleyen unsurlardır.

8.4. Avrupa ile Ortadoğu güvenlik mimarilerinin Türkiye üzerinden uyumu

8 Ağustos 2026 değerlendirmesinde, Ortadoğu ve Avrupa güvenlik mimarilerinin orta ve uzun vadede Türkiye üzerinden uyumlaştırılabileceği yönündeki yaklaşım, raporun en önemli stratejik bulgularından biridir. Bu görüş, Türkiye'nin iki bölge arasında yalnızca coğrafi geçiş değil, farklı güvenlik düzenlerinin kesişim noktası olma iddiasını göstermektedir.

Bunun gerçekleşmesi için Mekke sistemi ile NATO/Avrupa yapıları arasında doğrudan kurumsal birleşme şart değildir. Daha gerçekçi model, tehdit değerlendirmesi, deniz güvenliği, terörizm, kritik altyapı, savunma sanayii ve lojistik alanlarında Türkiye'nin iki farklı güvenlik ekosistemiyle eş zamanlı çalışmasıdır.

8.5. Balkanlar ve Balkan Barış Platformu

Türkiye'nin Balkan politikasında bölgesel sahiplenme ve kapsayıcılık, resmî ilkeler arasındadır. 2025'te oluşturulan Balkan Barış Platformu'nun ikinci dışişleri bakanları toplantısının 23 Ocak 2026'da İstanbul'da yapılması, girişimin tek seferlik diplomatik bir etkinlik yerine düzenli bölgesel platforma dönüşme yönünde ilerlediğini göstermektedir.

Balkanlar, Türkiye açısından Avrupa'ya açılan ulaştırma ve ticaret güzergâhı; aynı zamanda tarihî, kültürel ve toplumsal bağların yoğun olduğu güvenlik alanıdır. Bölgesel istikrarın korunması, enerji ve ulaştırma bağlantısalığının geliştirilmesi ve etnik/siyasi gerilimlerin yönetilmesi, Türkiye'nin Avrupa politikasıyla doğrudan bağlantılıdır.

Tablo 4 — Karadeniz ve Avrupa ekseninde Türkiye'nin çoklu araçları

Araç	Uygulama alanı	Amaç
NATO üyeliği	Avrupa-Atlantik	Kolektif savunma ve askerî entegrasyon
Montrö rejimi	Türk Boğazları / Karadeniz	Deniz güç dengesini ve istikrarı koruma
Arabuluculuk	Rusya-Ukrayna	İletişim kanalı ve barış sürecine katkı
Balkan Barış Platformu	Balkanlar	Bölgesel sahiplenme ve istikrar
Savunma sanayii	Avrupa ve NATO ortakları	Kapasite ve stratejik ortaklık geliştirme

BÖLÜM 9

STRATEJİK HAVZALARIN BİRBİRİNE BAĞLANMASI

Denizler, kara koridorları, enerji hatları ve güvenlik mimarileri

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin dış politika avantajı, tek tek bölgelerde etkili olmaktan çok, farklı bölgelerin güvenlik ve ekonomik sistemlerini birbirine bağlayabilmesinde yatmaktadır.

9.1. Kızıldeniz-Süveyş-Akdeniz-Türkiye

Babülmendep'teki bir güvenlik krizi, Süveyş üzerinden Akdeniz ticaretini, sigorta maliyetlerini ve Türkiye limanlarına ulaşan yük akışını etkileyebilir. Bu nedenle Suudi Arabistan ve Mısır'la güvenlik/diplomasi; Somali ve Afrika Boynuzu'yla stratejik ortaklık, aynı deniz ulaştırma sisteminin farklı düğümleridir.

9.2. Körfez-Irak-Türkiye-Avrupa

Kalkınma Yolu, Körfez'i Irak üzerinden Türkiye'ye ve Avrupa'ya bağlayan kuzey-güney eksenidir. Başarısı; Irak'ın güvenliği, El Faw altyapısı, finansman, demiryolu standardı, sınır geçişleri ve Türkiye içindeki lojistik ağların entegrasyonuna bağlıdır.

9.3. Körfez-Suriye-Türkiye

Suriye'de güvenliğin ve devlet kapasitesinin güçlenmesi hâlinde Türkiye-Suriye-Suudi Arabistan kara ve demiryolu bağlantısı, Körfez ile Akdeniz/Avrupa arasında ilave bir güzergâh oluşturabilir. Bu hat aynı zamanda enerji boru hatları için yeni seçenekler üretebilir.

9.4. Çin-Orta Asya-Hazar-Kafkasya-Türkiye-Avrupa

Orta Koridor, doğu-batı taşımacılığında Türkiye'nin merkez rolünü güçlendiren sistemdir. TDT'nin enerji ve bağlantısallık gündemi, koridorun yalnızca bir altyapı projesi değil, siyasi koordinasyon projesi olduğunu göstermektedir.

9.5. Afrika Boynuzu-Kızıldeniz-Ortadoğu

Somali ve Afrika Boynuzu'ndaki güvenlik, Kızıldeniz ve Körfez deniz ticaretinin sürekliliğiyle bağlantılıdır. Türkiye'nin Afrika Boynuzu politikası bu nedenle Ortadoğu stratejisinin güney uzantısı olarak da değerlendirilmelidir.

9.6. Karadeniz-Balkanlar-Avrupa

Karadeniz'den çıkan ticaret ve enerji akışları Balkanlar ve Avrupa'yla bağlantılıdır. Türkiye'nin Montrö uygulaması, Karadeniz deniz güvenliği ve Balkan Barış Platformu; aynı geniş Avrupa stratejik havzasının farklı politika araçlarıdır.

Tablo 5 — Türkiye'nin başlıca stratejik bağlantı eksenleri

Eksen	Bağladığı havzalar	Temel değer
Kızıldeniz-Süveyş-Akdeniz	Afrika Boynuzu—Körfez—Akdeniz—Avrupa	Deniz ticareti ve enerji güvenliği
Kalkınma Yolu	Körfez—Irak—Türkiye—Avrupa	Kuzey-güney lojistik ve enerji
Suriye kara/demiryolu hattı	Körfez—Levant—Türkiye	Alternatif kara bağlantısı
Orta Koridor	Doğu Asya—Orta Asya—Kafkasya—Türkiye—Avrupa	Doğu-batı bağlantısalılığı
Karadeniz-Balkanlar	Karadeniz—Güneydoğu Avrupa—AB	Ticaret, güvenlik, enerji

BÖLÜM 10

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ ARAÇ SETİ

Diplomasi, savunma sanayisi, istihbarat, arabuluculuk, enerji, ticaret ve insani kapasite

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin çok havzalı dış politika iddiası, ancak farklı devlet kapasitesi unsurlarının tek stratejik hedef etrafında koordineli kullanılması hâlinde sürdürülebilir olabilir.

10.1. Liderler ve yüksek düzeyli diplomasi

Yüksek düzeyli liderler diplomasisi, Türkiye'nin uzun dönemli ilişkilerinde siyasi iradenin hızlı biçimde oluşturulmasını sağlamaktadır. Ancak modelin dayanıklılığı, liderler seviyesinde sağlanan mutabakatın bakanlıklar, teknik komiteler ve anlaşmalar yoluyla kurumsallaştırılmasına bağlıdır. Mekke Anlaşması bu dönüşümün örneğidir.

10.2. Profesyonel dışişleri kapasitesi

Çok havzalı eş zamanlılık, farklı coğrafyalarda uzmanlaşmış diplomatik ve teknik kadrolar gerektirir. Bir kriz dosyası en üst siyasi dikkati çekerken diğer bölgelerde ticaret, teknoloji ve bağlantısallık gündeminin aksamaması, ancak profesyonel bürokratik kapasiteyle mümkündür.

10.3. Savunma diplomasisi ve savunma sanayii

Savunma sanayii, Türkiye'nin dış politikasında giderek daha fazla stratejik ortaklık aracına dönüşmektedir. Ürün tedarikinin ötesinde eğitim, bakım, ortak üretim ve teknoloji geliştirme ilişkileri uzun vadeli bağ oluşturur. Mekke sistemi bu kapasitenin bölgesel güvenlik mimarisine doğrudan entegre edilebileceği bir alan yaratmaktadır.

10.4. İstihbarat ve güvenlik iş birliği

Güncel güvenlik sorunları; terörizm, siber tehdit, füze/İHA saldırıları, deniz güvenliği ve organize suç gibi alanlarda erken uyarı ve veri paylaşımını kritik hâle getirmektedir. Mekke Anlaşması bağlamında istihbarat desteğinin açıkça zikredilmesi, güvenlik iş birliğinin operasyon öncesi bilgi üretim boyutunu güçlendirmektedir.

10.5. Arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık

Türkiye'nin arabuluculuk kapasitesi, birbirleriyle çatışan aktörlerle konuşabilme yeteneğine dayanmaktadır. Somali-Etiyopya Ankara Süreci ve Rusya-Ukrayna dosyası, Ankara'nın farklı bölgesel sistemlerde iletişim alanı açabilme kapasitesini göstermektedir.

10.6. Enerji diplomasisi

Türkiye, enerji üreticisi bölgeler ile büyük tüketim pazarı Avrupa arasında transit ve ticaret merkezi olma hedefini sürdürmektedir. Körfez-Suriye-Türkiye bağlantısı, Irak Kalkınma Yolu içindeki boru hattı perspektifi ve Hazar kaynakları, enerji diplomasisinin coğrafi çeşitliliğini göstermektedir.

10.7. Bağlantısallık diplomasisi

Demiryolları, limanlar, karayolları, fiber hatlar ve gümrük sistemleri dış politikanın teknik altyapısı hâline gelmiştir. Bağlantısallık projelerinin başarısı, siyasi ilişkilerin ötesinde ulaştırma, ticaret, finans, güvenlik ve dijitalleşme kurumlarının koordinasyonunu gerektirir.

10.8. İnsani ve kalkınma diplomasisi

Türkiye'nin insani ve kalkınma kapasitesi, özellikle Afrika, Suriye ve kriz bölgelerinde yumuşak güç üretmektedir. Güvenlik iş birliğinin toplumsal meşruiyeti, sağlık, eğitim, altyapı ve insani destek gibi alanlarla dengelenebildiği ölçüde daha sürdürülebilir hâle gelir.

KURUMSAL GEREKLİLİK

Çok araçlı dış politika, kurumların birbirinin alanına girmesi değil; Dışişleri, savunma, istihbarat, ticaret, enerji, ulaştırma ve kalkınma kurumlarının ortak stratejik hedefler etrafında görev ayrımı ve veri paylaşımıyla çalışması anlamına gelmelidir.

BÖLÜM 11

RİSKLER, FIRSATLAR VE STRATEJİK SENARYOLAR

2026-2030 dönemine yönelik analitik değerlendirme

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin genişleyen dış politika alanı önemli fırsatlar üretirken aşırı yayılma, blok rekabeti, ekonomik kapasite sınırları ve bölgesel savaşların yayılması gibi riskleri aynı anda büyütmemektedir.

11.1. Temel fırsatlar

- Mekke Anlaşması'nın kurumsallaşmasıyla Türkiye'nin Ortadoğu ve Güney Asya güvenlik mimarisinde merkezî rol kazanması.
- Mısır'ın daha derin katılımıyla Doğu Akdeniz-Kızıldeniz-Körfez hattında geniş siyasi koordinasyon alanı oluşması.
- Kalkınma Yolu ve Orta Koridor'un birlikte ilerlemesiyle Türkiye'nin doğu-batı ve kuzey-güney lojistik eksenlerinin kesişim noktası hâline gelmesi.
- ASEAN Diyalog Ortaklığı sayesinde Asya-Pasifik'te ticaret, teknoloji ve savunma ortaklıklarının çeşitlenmesi.
- Afrika'da arabuluculuk, savunma ve enerji iş birliğinin kurumsal Türkiye-Afrika ortaklık mekanizmasıyla derinleşmesi.
- Avrupa güvenlik mimarisindeki dönüşümde Türkiye'nin askerî kapasitesi ve savunma sanayii sayesinde daha yüksek siyasi ağırlık kazanması.

11.2. Temel riskler

- Aşırı yayılma: hedeflerin diplomatik, ekonomik ve askerî kapasiteyi aşması.
- İttifak çatışması: NATO, Mekke, Rusya, Çin, İran ve Körfez ilişkilerinin bazı krizlerde Türkiye üzerinde karşıt baskılar oluşturmaları.
- Mekke Anlaşması'nın savunmacı niteliğinin aşınarak bölgesel bloklaşma algısı üretmesi.
- Kalkınma Yolu, Orta Koridor ve Suriye bağlantılarının güvenlik, finansman veya siyasi krizler nedeniyle gecikmesi.
- Karadeniz savaşının genişlemesi ve ticari deniz güvenliğinin daha fazla bozulması.
- Afrika'daki kırılgan devlet yapılarının Türkiye'nin yatırımlarını ve güvenlik ortaklıklarını yüksek risk altında bırakması.
- Ekonomik dayanıklılık sorunu: dış politika ölçeğinin sürdürülebilmesi için uzun vadeli finansman, ihracat ve yatırım kapasitesinin yetersiz kalması.
- Kurumsal kişiselleşme: yüksek düzeyli siyasi ilişkilerin bürokratik mekanizmalara yeterince aktarılmaması hâlinde süreklilik sorunu yaşanması.

Tablo 6 — Risk matrisi

Risk	Olasılık	Etki	Öncelikli karşılık
Ortadoğu savaşının yayılması	Yüksek	Çok yüksek	Arabuluculuk + caydırıcılık + alternatif koridorlar
Karadeniz deniz güvenliğinin bozulması	Orta/Yüksek	Yüksek	Montrö + diplomasi + ticari deniz güvenliği
Mekke sisteminin bloklaşma algısı	Orta	Yüksek	Kapsayıcı söylem + şeffaf savunma doktrini
Koridor projelerinde gecikme	Yüksek	Orta/Yüksek	Finansman + teknik standart + siyasi koordinasyon
Aşırı diplomatik/askerî yayılma	Orta	Yüksek	Önceliklendirme + kurumlar arası görev dağılımı
Büyük güç baskılarının artması	Yüksek	Yüksek	Stratejik otonomi + çoklu ortaklık + ekonomik dayanıklılık

11.3. 2026-2030 senaryoları

Tablo 7 — 2026-2030 stratejik senaryolar

Senaryo	Özet	Karakter
A — Bölgesel mimari kuruluşunun güçlenmesi	Mekke sistemi sekretarya ve askerî standartlarla kurumsallaşır; Mısır veya başka ülkeler yapıya yaklaşır; TDT ve Orta Koridor ilerler; Kalkınma Yolu somut yatırımlara dönüşür; ASEAN ortaklığı ekonomik içerik kazanır.	Fırsat ağırlıklı
B — Kontrollü çok kutupluluk	Büyük güç rekabeti sürer ancak doğrudan kapsamlı blok savaşına dönüşmez. Türkiye farklı aktörlerle eş zamanlı ilişkileri sürdürerek stratejik otonomi alanını korur.	Yönetilebilir
C — Sert bloklaşma	ABD-Çin ve NATO-Rusya rekabeti keskinleşir; Ortadoğu'da İran-Körfez/İsrail çatışması büyür. Türkiye üzerinde taraf seçme baskısı artar ve çoklu ortaklıkların maliyeti yükselir.	Risk ağırlıklı
D — Koridorların kesintiye uğraması	Suriye, Irak, Kafkasya veya Karadeniz'de güvenlik krizleri bağlantısallık projelerini geciktirir. Stratejik düğüm devleti hedefi altyapı ve finansman sorunlarıyla sınırlanır.	Ekonomik risk
E — Bölgesel barış ve ekonomik entegrasyon	Kafkasya'da barış, Suriye'de istikrar, Irak'ta Kalkınma Yolu ve Ortadoğu'da kontrollü güvenlik düzeni oluşur. Türkiye'nin transit, enerji ve üretim merkezi rolü hızla büyür.	Yüksek getirili

11.4. Stratejik öncelikler

11. Mekke Anlaşması'nın siyasi iradede teknik kurumsallaşmaya geçirilmesi; sekretarya, karar usulleri ve ortak çalışabilirlik standartlarının netleştirilmesi.
12. Mısır'la bölgesel koordinasyonun güvenlik, ekonomi ve Kızıldeniz başlıklarında derinleştirilmesi; ittifak üyeliği konusunda ise aceleci bloklaşmadan kaçınılması.

13. İran'la iletişim kanallarının açık tutulması ve Mekke sisteminin belirli bir ülkeye karşı cephe algısının önlenmesi.
14. Kalkınma Yolu, Orta Koridor ve Suriye bağlantısallığının rakip projeler değil, tamamlayıcı çoklu güzergâhlar olarak ele alınması.
15. ASEAN Diyalog Ortaklığının ticaret, dijital ekonomi, teknoloji ve savunma iş birliğiyle somutlaştırılması.
16. Afrika ortaklığında güvenlik iş birliğinin yerel kapasite, eğitim, yatırım ve kalkınma programlarıyla dengelenmesi.
17. Avrupa güvenlik mimarisi tartışmalarında Türkiye'nin askerî katkı sağlayıcı rolün ötesine geçerek sistem tasarımı ve savunma sanayii ortaklıklarında görünür olması.
18. Karadeniz'de Montrö rejiminin istikrar sağlayıcı işlevinin korunması ve ticari deniz güvenliği için çok taraflı tedbirlerin geliştirilmesi.
19. Dış politika ölçeği ile ekonomik kapasite arasında sürdürülebilir denge kurulması; proje finansmanı ve ihracat kapasitesinin stratejik hedeflerle uyumlaştırılması.
20. Kurumlar arası ortak veri, risk analizi ve senaryo planlama mekanizmalarının güçlendirilmesi.

BÖLÜM 12

STRATEJİK HÜKÜMLER

Türkiye'nin çok havzalı dış politika modelinin genel değerlendirmesi

BÖLÜMÜN ANA TEZİ

Türkiye'nin dış politikasındaki esas dönüşüm "hangi eksene yöneldiği" değil, kaç farklı stratejik havzada aynı anda kurumsal kapasite üretebildiği ve bu havzaları birbirine bağlayabildiği sorusuyla açıklanmalıdır.

Türkiye'nin 2026 itibarıyla dış politika tablosu, tek bir bölgeye yönelik veya klasik blok değiştirme yaklaşımıyla açıklanamayacak kadar çok boyutludur. Ankara aynı anda NATO üyesi, Avrupa güvenlik mimarisinin aktörü, Karadeniz'de Montrö rejiminin uygulayıcısı, Mekke Ortak Savunma Anlaşması'nın kurucu tarafı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın merkez üyelerinden biri, Afrika Birliği'nin stratejik ortağı ve ASEAN Diyalog Ortağıdır.

Bu çoklu kurumsal aidiyetler, birbirinin alternatifi olmaktan ziyade Türkiye'nin farklı havzalardaki farklı ihtiyaçlarına cevap veren araçlar olarak değerlendirilmektedir. Asıl stratejik meydan okuma, bu araçların birbirine zarar vermeden aynı millî hedefler doğrultusunda uyumlaştırılmasıdır. Bu da yüksek diplomatik kapasite, ekonomik dayanıklılık, savunma sanayii, istihbarat ve kurumsal koordinasyon gerektirir.

Mekke Ortak Savunma Anlaşması bu yönelimin güvenlik alanındaki en görünür örneğidir. Anlaşma; üç devletin güvenliğini karşılıklı taahhüt altına almayı, caydırıcılığı artırmayı, askerî ve teknolojik iş birliğini kurumsallaştırmayı ve daha geniş bölgesel istikrar için güvenlik zemini oluşturmayı amaçlamaktadır. Pakistan'ın kurucu üyeliği yapıyı Ortadoğu'nun ötesine taşıırken, Mısır'la devam eden koordinasyon daha geniş bir çekirdeğin gelişme ihtimalini ortaya koymaktadır.

Orta Koridor ve Kalkınma Yolu, bu güvenlik mimarisinin jeoekonomik karşılığını oluşturmaktadır. Türkiye, yalnızca bir güzergâhın transit ülkesi olmayı değil; Körfez'den Avrupa'ya, Asya'dan Avrupa'ya ve Karadeniz'den Akdeniz'e uzanan çoklu ulaştırma ve enerji ağlarının kesişim merkezi olmayı hedeflemektedir. Bu hedef, Türkiye'nin stratejik düğüm devleti niteliğini güçlendirebilir.

Afrika'da eşit ortaklık, savunma ve arabuluculuk; Asya'da TDT, Orta Koridor ve ASEAN; Avrupa'da NATO, Montrö ve Balkan Barış Platformu; Ortadoğu'da Mekke sistemi ve bağlantısallık projeleri birbirinden bağımsız girişimler gibi görünmekle birlikte aynı politika mantığının parçalarıdır: bölgesel sorunlara daha fazla bölgesel sahiplenme, güvenlik ile refahın birlikte ele alınması ve Türkiye'nin farklı havzalar arasında aktif bağlantı kurması.

Bu modelin başarı ölçütü yalnızca diplomatik görünürlük olmayacaktır. Kurulan kurumların lider değişimlerine rağmen çalışması, ekonomik projelerin finansmana kavuşması, savunma iş birliklerinin standartlaşması, arabuluculuk girişimlerinin kalıcı sonuç vermesi ve Türkiye'nin eş zamanlı angajmanlarının iç ekonomik kapasiteyle desteklenmesi gerekmektedir.

SON HÜKÜM

Türkiye, dış politikasını reaksiyoner kriz yönetiminden; çok havzalı, kurumsallaştırılmış, güvenlik-ekonomi bütünlüğüne dayanan ve bölgesel sistemleri birbirine bağlamayı amaçlayan bir mimari kuruculuğa doğru

taşımaktadır. Mekke Anlaşması bu dönüşümün önemli bir eşiğidir; ancak nihai değerini, anlaşmanın ne kadar profesyonel, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir kurumsal yapıya dönüştürülebildiği belirleyecektir. [R2, R3]

EKLER

Ek A — Stratejik Havza Matrisi

Havza	Türkiye'nin ana hedefi	Başlıca araç/mekanizma
Ortadoğu	Bölgesel istikrar, caydırıcılık, bağlantısallık	Mekke Anlaşması; dörtlü koordinasyon; arabuluculuk
Körfez	Güvenlik, yatırım, enerji, savunma sanayii	Türkiye-Suudi Arabistan; Katar mekanizmaları
Irak	Güvenlikten ekonomik entegrasyona geçiş	Kalkınma Yolu; ticaret; güvenlik iş birliği
Suriye	Devlet kapasitesi, terörle mücadele, yeniden bağlantısallık	Diplomasi; sınır güvenliği; demiryolu/enerji hatları
Afrika Boynuzu	Kızıldeniz/Hint Okyanusu güvenliği	Somali ortaklığı; Ankara Süreci
Kuzey Afrika	Akdeniz güvenliği ve istikrar	Libya diplomasisi; enerji; ticaret
Orta Asya	Bağlantısallık ve kurumsal bütünleşme	TDT; Orta Koridor
Güney Asya	Güvenlik ve savunma ortaklığı	Pakistan; Mekke sistemi
Güneydoğu Asya	Ekonomik ve teknolojik çeşitlenme	ASEAN Diyalog Ortaklığı
Kafkasya	Barış ve Hazar bağlantısı	Azerbaycan ortaklığı; barış diplomasisi
Karadeniz	Savaşın yayılmasını sınırlama	Montrö; diplomasi; deniz güvenliği
Balkanlar	İstikrar ve bölgesel sahiplenme	Balkan Barış Platformu
Avrupa	Yeni güvenlik mimarisinde etkinlik	NATO; savunma sanayii; stratejik diyalog

Kaynak/Not: Raporun kaynaklara dayalı sentezidir.

Ek B — Seçilmiş Kronoloji (2025-2026)

Tarih	Gelişme
26 Temmuz 2025	Balkan Barış Platformu'nun ilk dışişleri bakanları toplantısı İstanbul'da düzenlendi.
18 Kasım 2025	Hakan Fidan'ın TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu hitabı; 2026 dış politika kitapçığının temel çerçevesi.
15 Ocak 2026	Yıl başı dış politika değerlendirmesinde Avrupa güvenlik mimarisi ve arabuluculuk gündemi öne çıktı.
23 Ocak 2026	Balkan Barış Platformu ikinci dışişleri bakanları toplantısı İstanbul'da yapıldı.
7 Mart 2026	TDT Gayriresmî Dışişleri Bakanları Toplantısı; Orta Koridor ve enerji güvenliği vurgulandı.

Tarih	Gelişme
13 Nisan 2026	AA Editör Masası'nda Körfez güvenlik mimarisi, Kalkınma Yolu ve Avrupa güvenliği tartışıldı.
17-19 Nisan 2026	Beşinci Antalya Diplomasi Forumu; Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan dörtlü toplantısı ve bölgesel bağlantısallık gündemi.
25 Mayıs 2026	Afrika Günü açıklamasında eşit ortaklık ve Dördüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi hazırlıkları vurgulandı.
20 Temmuz 2026	Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 90. yıl dönümünde Karadeniz istikrarındaki rolü yeniden vurgulandı.
21 Temmuz 2026	Türkiye-ASEAN Diyalog Ortaklığı kurulması kararı alındı.
5 Ağustos 2026	Kudüs konulu Bakanlar Toplantısı ve Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan Beşinci Dışişleri Bakanları Toplantısı.
7 Ağustos 2026	Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan arasında Mekke Ortak Savunma Anlaşması imzalandı.
8 Ağustos 2026	Hakan Fidan AA Editör Masası'nda anlaşmanın kurumsal ve stratejik boyutlarını ayrıntılandırdı.
11-12 Ağustos 2026	Hakan Fidan'ın Libya ziyareti ilan edildi.

Kaynak/Not: R2-R17 arasındaki resmî kaynaklardan seçilmiştir.

Ek C — Temel Kavramlar Sözlüğü

Kavram	Tanım
Bölgesel sahiplenme	Bölgesel sorunların çözümünde bölge devletlerinin asli sorumluluk alması ve yerel mekanizmaların güçlendirilmesi.
Çok havzalı dış politika	Bir devletin birbirinden farklı stratejik coğrafyalarda eş zamanlı ve o havzaya özgü araçlarla politika üretmesi.
Stratejik otonomi	İttifak ve ortaklıklar devam ederken millî karar alanını ve seçenek çeşitliliğini koruyabilme kapasitesi.
Bölgesel mimari kuruculuğu	Mevcut kurumlarda pozisyon almanın ötesinde yeni güvenlik, diplomasi veya ekonomik mekanizmalar geliştirme kapasitesi.
Stratejik düğüm devleti	Farklı güvenlik, enerji, ticaret ve ulaştırma sistemlerinin kesişiminde aktif kurumsal rol üstlenen devlet.
Güvenlik-kalkınma bütünlüğü	Caydırıcılık ve güvenliğin ekonomik entegrasyonun zemini; ekonomik karşılıklı bağımlılığın da kalıcı güvenliğin destekçisi olması.
Ortak çalışabilirlik	Farklı askerî kuvvetlerin doktrin, haberleşme, lojistik ve komuta sistemleri bakımından müşterek görev yapabilme kabiliyeti.
Bağlantısallık	Ulaştırma, enerji, dijital altyapı ve ticaret ağlarının ülkeler arasında fiziki ve kurumsal olarak birleştirilmesi.

RESMÎ KAYNAKÇA VE BELGE LİSTESİ

R1 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. "Türkiye Yüzyılı"nda Millî Dış Politika – Genel Görünüm.

Bölgesel sahiplenme, çok taraflılık ve genel dış politika ilkeleri.

<https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>

R2 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın Anadolu Ajansı Editör Masası'na Verdiği Mülakat, 8 Ağustos 2026.

Mekke Anlaşması, çok havzalı güvenlik mimarisi, Kızıldeniz, Avrupa ve bölgesel sahiplenme.

<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-anadolu-ajansi-editor-masasi-na-verdigi-mulakat--8-agustos-2026.tr.mfa>

R3 — Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan Arasında Ortak Savunma Anlaşması İmzalandı, 7 Ağustos 2026.

Anlaşmanın kolektif caydırıcılık ve savunma iş birliği hükümleri.

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-suudi-arabistan-ve-pakistan-arasinda-ortak-savunma-anlasmasi-imzalandi>

R4 — Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan "Mekke Ortak Savunma Anlaşması" Mesajı, Ağustos 2026.

Savunma sanayii, terörizmle mücadele ve kolektif caydırıcılık.

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogandan-mekke-ortak-savunma-anlasmasi-mesaji>

R5 — Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. Mekke Ortak Savunma Anlaşması'nın NATO'nun 5. Maddesiyle Çeliştiği İddialarına İlişkin Açıklama, Ağustos 2026.

NATO ile çelişki bulunmadığına ve savunmacı niteliğe ilişkin resmî açıklama.

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/mekke-ortak-savunma-anlasmasinin-natonun-5-maddesiyle-celistigi-iddialarina-iliskin-aciklama>

R6 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye ile ASEAN Arasında Diyalog Ortaklığı Kurulması Hk., No: 141, 21 Temmuz 2026.

Türkiye-ASEAN ilişkilerinin Diyalog Ortaklığı düzeyine yükseltilmesi.

https://www.mfa.gov.tr/no_-141_-turkiye-ile-guneydogu-asya-uluslar-birligi-%28asean%29-arasinda-diialog-ortakligi-kurulmasi-hk.tr.mfa

R7 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın TDT Gayriresmî Dışişleri Bakanları Toplantısı Sonrası Basın Toplantısı, 7 Mart 2026.

Orta Koridor, enerji güvenliği, bağlantısallık ve TDT.

<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-tdt-gayriresmi-disisleri-bakanlari-toplantisi-sonrasinda-gerceklestirdigi-basin-toplantisi-07-03-2026.tr.mfa>

R8 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. 25 Mayıs Afrika Günü Hk., No: 101, 25 Mayıs 2026.

Eşit ortaklık, karşılıklı güven, kazan-kazan ve Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi.

https://www.mfa.gov.tr/no_-101_-25-mayis-afrika-gunu-hk.tr.mfa

R9 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Hitabı, 18 Kasım 2025.

Afrika, Irak, Kalkınma Yolu, Somali-Etiyopya Ankara Süreci ve dış politika uygulamaları.

<https://www.mfa.gov.tr/bakanimizin-tbmm-plan-ve-butce-komisyonu-ndaki-hitaplari-18-11-2025.tr.mfa>

R10 — T.C. Dışişleri Bakanlığı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın Ulusal ve Uluslararası Medya Kuruluşları Temsilcileriyle Basın Toplantısı, 15 Ocak 2026.

Avrupa güvenlik mimarisi, arabuluculuk, Afrika ve 2026 dış politika gündemi.

<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-ulusal-ve-uluslararası-medya-kuruluslarinin-temsilcileriyle-gerceklestirdigi-basin-toplantisi-15-01-2026.tr.mfa>

R11 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Dışışleri Bakanı Hakan Fidan'ın AA Editör Masası'na Verdiği Mülakat, 13 Nisan 2026.

Kalkınma Yolu, Körfez güvenlik mimarisi ve Avrupa güvenlik mimarisinde Türkiye.

<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-anadolu-ajansi-editor-masasi-na-verdigi-mulakat-13-nisan-2026.tr.mfa>

R12 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Beşinci Antalya Diplomasi Forumu Basın Toplantısı, 19 Nisan 2026.

Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan dördlüsü, bölgesel sahiplenme ve Türkiye-Suriye-Suudi Arabistan bağlantısallığı.

<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-besinci-antalya-diplomasi-forumu-nda-gerceklestirdigi-basin-toplantisi.tr.mfa>

R13 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Balkan Barış Platformu İkinci Dışışleri Bakanları Toplantısı, 23 Ocak 2026.

Balkan Barış Platformu'nun kurumsal devamlılığı.

<https://www.mfa.gov.tr/balkan-baris-platformu-ikinci-disisleri-bakanlari-toplantisi-23-ocak-2026-istanbul.tr.mfa>

R14 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Balkan Ülkeleri ile İlişkiler.

Balkan politikasında bölgesel sahiplenme, güvenlik ve ekonomik entegrasyon.

<https://www.mfa.gov.tr/balkanlar-ile-iliskiler.tr.mfa>

R15 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin İmzalanmasının 90. Yıl Dönümü Hk., 20 Temmuz 2026.

Karadeniz güvenliği ve Montrö'nün istikrar sağlayıcı rolü.

<https://www.mfa.gov.tr/no-140-montro-bogazlar-sozlesmesi-nin-imzalanmasinin-90-yil-donumu-hk.tr.mfa>

R16 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Sayın Bakanımızın Kudüs Konulu Bakanlar Toplantısına Katılımı, 5 Ağustos 2026.

Kudüs/Gazze diplomasisi ve Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan Beşinci Toplantısı.

<https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-kudus-konulu-bakanlar-toplantisina-katilimi-5-agustos-2026--amman.tr.mfa>

R17 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Sayın Bakanımızın Libya'yı Ziyareti Hk., No: 156, 11 Ağustos 2026.

11-12 Ağustos 2026 Libya ziyareti.

<https://www.mfa.gov.tr/no-156-sayin-bakanimizin-libya-yi-ziyareti-hk.tr.mfa>

R18 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Karadeniz'de Türk Sahipli Sivil Gemilere Yönelik Saldırıları Hk., No: 151, 4 Ağustos 2026.

Karadeniz'de ticari deniz güvenliğinin güncel kırılmalılığı.

<https://nurnberg-bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/419060>

R19 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. "Türkiye Yüzyılında Etkin ve Kararlı Dış Politika" Kitapçığı, 18 Kasım 2025.

360 derece stratejik yaklaşım, savunma sanayii, Afrika, Irak, NATO ve kurumsal dış politika çerçevesi.

https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/turkiye-yuzyilinda-etkin-ve-kararli-dis-politika.pdf

R20 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Yeniden Asya Girişimi.

Türkiye'nin Asya'ya yönelik çok boyutlu açılımının kurumsal çerçevesi.

<https://www.mfa.gov.tr/yeniden-asya-girisimi.tr.mfa>

R21 — T.C. Dışışleri Bakanlığı. Sorularla Dış Politika – Arabuluculuk.

Arabuluculuğun girişimci ve insani dış politikanın parçası olduğuna ilişkin resmî yaklaşım.

<https://www.mfa.gov.tr/sorular.tr.mfa>